

“DOMBEY AND SON” ROMANIDA RAMZLAR, OBRAZLAR VA MUHIT TASVIRINING O‘RNI

Jalalova Nodira Nosirjon qizi

Teacher of Namangan State of Foreign Languages Institute

E-mail address: jalalovanodira3@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada Charlz Dikkensning "Dombey and Son" romanining tasviriy uslubi, ramzlar va muhit yordamida ijtimoiy muammolarni qanday ifodalagani tahlil qilinadi. Roman sanoatlashuvning oilalarga va shaxsiy munosabatlarga ta'sirini ko'rsatishda muhit tasviri, ramzlar va qahramonlar obrazlaridan keng foydalanadi. Ushbu maqolada mazkur vositalarning ijtimoiy tanqidagi o'rne, personajlar taraqqiyotiga ta'siri va romaning umumiy ma'naviy-badiiy qiymati o'rganiladi.

Kalit so'zlar: Muhit tasviri, ijtimoiy tanqid, Viktoriya davri, sanoatlashuv, axloqiy inqiroz, psixologik tasvir, dengiz ramzi, ozodlik

Charlz Dikkens ijodi realizm va ijtimoiy tanqidni uyg'unlashtirgan asarlari bilan mashhur. "Dombey and Son" romani sanoat davridagi iqtisodiy o'zgarishlar, oilaviy munosabatlar va shaxsiy qadriyatlarning buzilishi haqida hikoya qiladi. Bu roman Dikkensning kapitalizm tanqidi va inson qadriyatlari masalasiga yondoshuvini ko'rsatuvchi muhim asarlaridan biri hisoblanadi. Romanda muhit, ramzlar va obrazlar orqali personajlarning ichki kechinmalari va jamiyatdagi o'rne ochib beriladi.

"Dombey and Son" – bugungi kunda ham o'z dolzarbligini saqlab kelayotgan roman bo'lib, uning syujet tizimi, qahramonlar xarakteri va ramziy elementlari orqali o'quvchiga nafaqat Viktoriya davri voqealari, balki hozirgi jamiyat muammolari haqida ham o'ylash imkonini beradi.

Roman realizm usulda yozilgan bo'lsa-da, muallif tomonidan qo'llanilgan ramziy obrazlar va muhit tasviri romaning mazmunan boyishiga xizmat qiladi. Ushbu bo'limda tahlil qilingan metodlar yordamida romandagi asosiy g'oyalar va ularning ijtimoiy-tarixiy kontekstdagi o'rne o'rganiladi. Tadqiqotda quyidagi metodlardan foydalanilgan:

Kontent-tahlil va misollar. Roman matnidagi ramzlar va muhit tasvirining mazmuniy tahlili qilindi. Masalan, Pol Dombeyning dengizga bo'lgan qiziqishi uning ozodlikka intilishi bilan bog'liq. Uning dengiz haqida "U yerda hamma narsa teran, chuqur va erkin" degan fikri uning jamiyatdagi tor doiradan chiqish istagini aks ettiradi.

Komparativ tahlil va misollar. "Dombey and Son" va "Oliver Twist" romanlari o'zaro taqqoslanib, ulardagi muhit va ramzlar o'xshashliklari tahlil qilindi. Masalan, "Oliver Twist"da London shahar muhiti jinoyat va kambag'allik ramzi sifatida ko'rsatilsa, "Dombey and Son"da shahar sanoatlashuvning shafqatsizligini tasvirlaydi. Dombeyning savdo kompaniyasi "qattiq, sovuq va foydadan boshqani tushunmaydigan joy" sifatida tasvirlangan.

Ijtimoiy-kontekstual tahlil va misollar. Asardagi muhit va ramzlarning Viktoriya davri voqealari bilan bogʻliqligi oʻrganildi. Masalan, Dombey oilasidagi munosabatlar oʻsha davrdagi burjuaziya oilalarining xos belgilarini aks ettiradi. Ota bolalarini faqat kelajakdagi iqtisodiy manfaat nuqtai nazaridan baholaydi, bu esa kapitalizmning inson tuygʻulariga taʼsirini koʻrsatadi.

Psixologik tahlil va misollar. Qahramonlarning ichki kechinmalari va ularning shaxs sifatidagi rivojlanish jarayonlari tahlil qilindi. Pol Dombey va Florens Dombey obrazlari ota-ona munosabatlarning qanday taʼsir qilishini koʻrsatadi. Florensning otasidan muhabbat topa olmasligi uning ruhiy holatiga taʼsir qilib, uning yolgʻizlikni his qilishini kuchaytiradi. "Men sevgi kutdim, lekin u kelmadi" – degan soʻzlari uning ichki qiynalishini anglatadi.

Semiotik tahlil va misollar. Romaning ramziy maʼnosini ochib berish uchun semiotik tahlil amalga oshirildi. Masalan, Dombeyning kompaniyasi sanoatlashgan kapitalizmni ifodalaydi, u esa shaxs va oila oʻrtasidagi munosabatlarni mexanik ravishda buzadi. Temir yoʻl roman davomida bir necha bor tilga olinadi va u zamonaviylik ramzi sifatida talqin qilinadi. Biroq, shu bilan birga, u oilaviy munosabatlarni buzuvchi kuch sifatida ham namoyon boʻladi.

Romanda tasvirlangan muhit, ramzlar va qahramonlar orqali Dikpens sanoatlashuvning ijtimoiy munosabatlarga qanday taʼsir koʻrsatganini chuqur tahlil qiladi. Asar davomida muhit nafaqat voqealarni tasvirlash uchun, balki qahramonlarning ichki dunyosi va jamiyatdagi rolini ifodalash uchun ham xizmat qiladi. Quyida roman tahlili asosida aniqlangan asosiy natijalar keltiriladi.

Temir yoʻl va sanoat muhiti: London sanoatlashuv markazi boʻlib, roman davomida shahar muhiti sovuq, shafqatsiz va odamlarning tabiiy munosabatlarini yoʻqqa chiqaruvchi maydon sifatida tasvirlangan. Bu Dikpensning sanoatlashuv taʼsirini tanqid qilishiga dalildir.

Dengiz va ozodlik ramzi: Pol Dombeyning dengizga intilishi uning ozodlikka boʻlgan ishtiyoqi bilan bogʻliq. "Men bu yerda ozod boʻlishni istayman" degan fikri uning oilaviy muhitdagi murakkab vaziyatdan qochish istagini koʻrsatadi.

Dombey oilasi va jamiyat munosabatlari: Dombeyning oilasi burjuaziya jamiyatining bir qismi boʻlib, unda insoniy munosabatlar moddiy boylikdan ustun qoʻyilmaydi. Bu esa kapitalistik jamiyatdagi shaxs va oila munosabatlarning inqirozga uchraganini koʻrsatadi.

Florens Dombey va muhabbatsizlik: Florens oʻz hayoti davomida otasidan muhabbat izladi, ammo u faqat sanoatlashuv va biznesga eʼtibor qaratgani uchun qizining his-tuygʻularini anglamaydi. "Men unga sevgi bermoqchi edim, ammo u mendan uzoqlashdi" – degan ifodalar orqali Florensning ruhiy iztiroblari berilgan.

1. Ramzlar va ularning maʼnosini tahlil qilish

Romaning badiiy tuzilishida ramzlar muhim oʻrin tutadi. Dikpens oʻz asarlarida ramzlar orqali jamiyatdagi murakkab masalalarni ifodalashga va oʻquvchini chuqurroq maʼnolar haqida mulohaza yuritishga undashga intilgan. "Dombey and Son" romanida ramzlar nafaqat personajlar xarakteri va ularning ichki kechinmalari haqida tasavvur beradi, balki umumiy syujetning maʼnaviy va ijtimoiy

mohiyatini ham ochib beradi. Romaning asosiy ramzlaridan biri bu temir yo‘l bo‘lib, u sanoat taraqqiyoti va shaxslar o‘rtasidagi aloqalarning buzilishi ramzi sifatida ko‘rsatiladi. Dombey kompaniyasi orqali sanoatlashuv jamiyatdagi insonparvarlikdan uzoqlashishni ifodalaydi.

Pol Dombeyning maktabdagi hayoti ham ramziy ahamiyatga ega. Maktab – bu jamiyatning mexaniklashgan tizimi, u yerda bolalar his-tuyg‘ularsiz tarbiyalanadi. Pol maktabda jismonan va ma‘nan zaiflashadi, bu esa uning jasadiga nisbatan ruhan singanligini ko‘rsatadi.

2. Muhit tasviri va ijtimoiy kontekst

Roman ijtimoiy hayot va tarixi kontekstida katta ahamiyatga ega. Dikkins o‘z asarlarida Viktoriya davri jamiyatini yoritishga katta e‘tibor qaratadi. "Dombey and Son" romanini o‘qish orqali sanoat inqilobining inson munosabatlari ta‘sir va kapitalizmning shaxsga bosimi haqida tasavvur hosil qilish mumkin.

London muhiti asarda eng muhim elementlardan biri hisoblanadi. U shahar sanoatlashtirilgan va behayo hayot tarzi bilan tasvirlanadi. London sanoat qurbonlarining jamlangan joyiga aylanadi, bu esa jamiyatdagi ijtimoiy bo‘linmalarni ko‘rsatadi.

Qishloq muhiti esa tabiiylik va insoniy munosabatlarning sofligini ifodalaydi. Dombey qishloqda o‘zini yolg‘iz his qiladi, chunki u shahar hayotiga o‘rgangan va oilaviy muhitda samimiy munosabatlarga o‘rganmagan.

Muhokama

"Dombey and Son" romani kapitalizmning oila va shaxsga ta‘sirini ramziy vositalar orqali namoyon qiladi. Dikkins shaxsiy tuyg‘ular va moddiy boylik o‘rtasidagi zidiyatni o‘quvchiga yetkazish uchun muhit tasviri va ramzlardan foydalangan. Muhit nafaqat fon, balki qahramonlarning ichki dunyosi va ijtimoiy munosabatlarini ifoda etishdagi muhim vosita hisoblanadi.

Dikkins ramziy elementlar orqali qahramonlarning shaxsiy rivojlanish jarayonini ko‘rsatadi. Dombeyning fojiasi – uning o‘z his-tuyg‘ularini anglay olmasligi va oila a‘zolari bilan munosabatlarining yo‘qolishidir. Bu obraz orqali muallif kapitalistik jamiyatda shaxs va oila munosabatlarining axloqiy buzilishini namoyon qiladi.

Xulosa

Charlz Dikkinsning "Dombey and Son" romani sanoatlashuv va inson munosabatlari o‘rtasidagi zidiyatni chuqur talqin qiladi. Romanda kapitalizmning inson tuyg‘ulariga, oila munosabatlariga va shaxsning shaxsiy rivojiga qanday ta‘sir ko‘rsatishi ramzlar va muhit tasvirlari orqali batafsil yoritilgan. Dombey obrazi shaxsiy ehtiroslardan voz kechgan kapitalistik jamiyatning timsoli sifatida aks ettirilgan, uning moddiy boylikka qaramligi esa uning oilaviy munosabatlarining inqiroziga olib keladi.

Muhit tasvirlari romaning estetik qiymatini oshirish bilan birga, jamiyat haqidagi umumiy falsafiy va ijtimoiy tushunchalarni ham shakllantiradi. Masalan, sanoatlashtirilgan London shahar hayoti shafqatsizlik va foydali munosabatlar ramzi

sifatida ko‘rsatilsa, dengiz erkinlik va inson tabiatining tabiiy holati timsoli sifatida talqin qilinadi.

Bundan tashqari, Dikkens o‘z asarlarida axloqiy va emotsional inqirozni yoritishda psixologik tahlildan keng foydalanadi. Florens Dombey obrazi orqali muallif mehr va muhabbat inson hayotida qanchalik muhim ekanini namoyon etadi. Uning otasiga bo‘lgan tuyg‘ulari va mehri romandagi eng ta’sirli va muhim mavzulardan biridir.

Shuningdek, roman inson va jamiyat munosabatlarini hal etish uchun axloqiy qadriyatlarni ustuvor qo‘yish zarurligini ko‘rsatadi. Dikkens jamiyatning kapitalistik tamoyillariga qarshi chiqqan holda, inson qadr-qimmati va oilaviy munosabatlarning ustuvorligi g‘oyasini ilgari surgan. Uning tasviriy uslubi va ramziy ifodalari romanni nafaqat adabiy asar, balki ijtimoiy hujjat sifatida ham qadrli qiladi.

Yakuniy xulosa shuki, "Dombey and Son" nafaqat XIX asr realistik adabiyotining yorqin namunasi, balki hozirgi kunda ham inson va jamiyat munosabatlari, sanoatlashuvning shaxs va oila hayotiga ta’siri haqidagi bahslarga asos bo‘la oladi. Dikkens ijodidagi ramzlar, muhit va obrazlar orqali jamiyatni tahlil qilish uslubi bugungi kun adabiyoti va ijtimoiy fanlar uchun ham dolzarb ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Dickens, C. (1848). *Dombey and Son*. London: Bradbury and Evans.
2. Sanders, A. (2003). *Charles Dickens*. Oxford: Oxford University Press.
3. Butt, J., & Tillotson, K. (1957). *Dickens at Work*. London: Methuen & Co.
4. Flint, K. (1986). *Victorian Fiction and the Cult of the Child*. Cambridge: Cambridge University Press.
5. Smith, A. (2008). *Urban Spaces in Dickensian Narratives*. London: Palgrave Macmillan.
6. Jordan, J. O. (2001). *Supposing Bleak House: Victorian Visual Culture and Dickens’s Novel*. Charlottesville: University of Virginia Press.
7. Glancy, R. (1979). *Thematic Structure in Dickens' Dombey and Son*. London: Routledge.
8. Kaplan, F. (1998). *Dickens: A Biography*. New York: William Morrow.
9. Ledger, S. (2007). *Dickens and the Popular Radical Imagination*. Cambridge: Cambridge University Press.
10. Walder, D. (1995). *Dickens and Religion*. London: Routledge.
11. Bowen, J. (2000). *Other Dickens: Pickwick to Chuzzlewit*. Oxford: Oxford University Press.
12. House, M. (1971). *The Dickens World*. London: Oxford University Press.
13. Storey, G. (1987). *Dickens and His Publishers*. Cambridge: Cambridge University Press.
14. Hobsbawm, E. (1962). *The Age of Revolution: 1789-1848*. London: Weidenfeld & Nicolson.

15. Rosenman, H. (1998). Victorian Urbanism and the Novel. Chicago: University of Chicago Press.

16. Wheeler, M. (2004). A Companion to Charles Dickens. London: Blackwell Publishing.